

İŞÇİNİN SESİ

ÇEK-AL

Bütün ülkelerin

proleterleri birleşin!

Karkerên hemû welatan yekbin!

Tek silah parti!

Tek yol devrim!

Yıl:12, Sayı:307, 2 Haziran 1986

Bu sayımızda, Ayla Antepli yoldaşımızın SBKP MK Genel Sekreteri Gorbaçov yoldaşın 27. Kongre'ye sunduğu Politik Rapor'u değerlendiren yazısını yayınlamaya başlıyoruz.

SBKP 27. Kongresi'nin ardından

Ayla Antepli

Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 27. Kongresi geçtiğimiz şubat ayında Moskova'da yapıldı. SBKP Merkez Komitesi Politik Raporu SBKP Merkez Komitesi Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov yoldaş tarafından okundu.

Bundan beş yıl önce, SBKP'nin 26. Kongresi'nden sonra, Yürükoğlu yoldaşımız o kongrede Brejnev yoldaş tarafından okunan raporun ayrıntılı değerlendirilmesini yapmıştı. Biz de şimdi, ona benzer bir biçimde 27. Kongre Raporu'nu değerlendirmeye çalışacağız.

Bu değerlendirme boyunca iki şey yapmaya çalışacağız:

Birincisi, raporun kendisini ve kapsadığı fikir, öneri ve formülasyonları teker teker, kendi içinde değerlendireceğiz. Bunların tutarlı ve bizce doğru olup olmadığını bakacağız.

İkincisi, 27. Kongre Raporu'ndaki görüşlerde, daha önceki yıllarda sunulan raporlarda belirtilen görüşlere göre bir değişiklik olup olmadığını anlamaya çalışacağız. Eğer böyle bir değişiklik varsa, bunun ne kadar büyük ve ne biçim bir değişiklik olduğunu anlamaya çalışacağız. Yani bu rapordaki görüşlerin, SBKP'nin görüşleri ve politikalarında ne kadar, nasıl ve hangi çerçevede değişiklik oluşturduğuna bakacağız. Bu yasağımızın çeşitli nedenleri var.

Birincisi, bilindiği gibi, 1981 yılında yapılan son kongresinden bu yana SBKP, Gorbaçov yoldaşın başa gelmesiyle yeni bir liderliğe kavuştu. Hem bu raporunda, hem de Genel Sekreter olarak seçilmesinden bu yana tüm davranışlarında, Gorbaçov yoldaş, Sovyetler'deki yeni liderliğin, eski liderlikten önemli farklılıklar taşıdığını ve bunun bir ilerleme olduğunu göstermeye çalıştı, çalışıyor.

İkincisi ve daha da önemlisi, bu değişiklik, raporun deyimiyle, "ülkenin ve bir bütün olarak çağdaş dünyanın hayatında can alıcı bir dönemeç noktası" ile denk düşüyor. Bu temelde, 27. Kongre Raporu, Sovyet toplumundaki "ekonomik ve sosyal gelişmenin hızlandırılması" ve dünya gelişmelerindeki derin değişiklikler açısından "bütün faktörlerin geniş bir çözümlenmesinin ve yeniden

değerlendirilmesinin yapılması" için çağrıda bulundu. Bugünkü durumunun böyle bir anlatımının, yaşamında da bununla tutarlı değişiklikler getiriyor olması gerekir. Biz hem bu değişiklikleri saptamaya, hem de ne kadar derin olduklarını anlamaya çalışacağız.

İçindekiler

27. Kongre Raporu'nun değerlendirilmesine raporun içindekilere bakarak başlayalım. Raporda kısa bir önsöz dışında altı ana bölüm var:

1. Çağdaş dünya: Ana eğilimleri ve gelişmeleri.
2. Stratejik rota: Ülkenin sosyo-ekonomik gelişmesinin hızlandırılması.
3. Toplumun daha da demokratikleştirilmesi ve halkın sosyalist öz-yönetiminin düzeltilmesi.
4. Partinin dış politika stratejisinin temel amaç ve yönleri.
5. Parti.
6. Parti programının yeni basımının ve Parti Tüzüğü'ndeki değişikliklerin tartışılmasını sonuçları.

Burada içindekilerin bazı yönlerine, yani raporun biçiminin bazı yönlerine işaret etmek istiyoruz.

Birincisi, çağdaş dünya çözümlenmesi ile SBKP'nin dış politikası ayrı (biri birinci, ötekisi dördüncü) bölümlerde yer almıştır. Şimdiye kadar kongre raporları her zaman ikisini beraber, tek bir bölümde ele aldı. Eski raporlarda Sovyetler Birliği'nin dış politikası, uluslararası durumu ve SBKP'nin dış politikasını inceleyen ana bölümünün bir alt bölümünü oluşturuyordu.

İkincisi, ilk defa bir kongre raporunda toplumun daha da demokratikleştirilmesi ve halkın sosyalist öz-yönetiminin ilerletilmesi, ayrı bir bölüm oluşturuyor. Bu, başlı başına, bu konuya ayrı bir önem verildiğini anlatıyor.

Üçüncüsü, çeşitli alanlardaki durumları anlatmak yerine, iç ve dış politikayla ilgili net bölüm başlıklarının kullanılması, raporun belli bir strateji sunduğunu gösteriyor. İleride göreceğimiz gibi bu da eski alıştığımız raporlardan farklı olarak,

27. Kongre Raporu'na, kendi içinde bir bütünlük, bir tutarlılık ve yönlendirme veriyor. Aynı zamanda, Sovyetler'in hem iç hem dış politikasının altında tek bir yön ve amacın yatırdığını daha açıkça ifade ediyor.

Son olarak, raporda "parti programının yeni basımının ve Parti Tüzüğü'ndeki değişikliklerin tartışılmasının sonuçları" başlıklı bir bölüm var. Bu konuya ileride döneceğiz ama burada şunu söylemek gerekir:

Kongre hazırlıklarını bağlamak üzere, nisan 1983'de toplanan SBKP MK Plenumu bir karar aldı ve yeniden yazılmış Program ile Tüzük'te yapılan değişiklikler konusunda genel MK raporundan ayrı raporlar gerekli değildir dedi. Ama eğer 1961 yılında kabul edilen Program'daki bilinen ciddi yanlışlıkları, Program'ın yeni basımında geniş değişiklikler yapıldığını, Gorbaçov yoldaşın parti hayatındaki çarpıklıkları ve eksiklikleri eleştirdiğini ve yine Gorbaçov yoldaşın parti işlerinde daha açık tartışma ve daha dürüst yaklaşım için yaptığı çağrıyla gözönünde tutarsak, bu karar bize yersiz ve yanlış gibi geliyor.

Önsöz

Raporun başındaki kısa önsöz, raporda gelecek herşeyin havasını belirliyor. Burada kullanılan ifadeler ve canlandırılan imajlar bütün rapor boyunca sürekli tekrarlanıyor. Örnek olarak, birinci paragrafı okuyalım:

"SBKP'nin 27. Kongresi, ülkenin ve bir bütün olarak çağdaş dünyanın hayatında can alıcı bir dönemeç noktasında toplanıyor. Partiye ve Sovyet halkına olan sorumluluğumuzun derin bir anlayışla işimize başlıyoruz. İçinde yaşadığımız dönemi Leninci bir biçimde geniş olarak kavramak ve amaçlarımızın yüceliğini kendi reel kapasitemizle, partinin planlarını her insanın umut ve beklentileriyle organik olarak birleştirecek gerçekçi ve iyi düşünülmüş bir eylem programı geliştirmek görevimizdir. 27. Kongre kararları, önümüzdeki yıllar ve on yıllar boyunca, Sovyet sosyalist toplumu-

nun niteliksel olarak yeni bir durumuna doğru hareketimizin hem karakterini, hem de hızını belirleyecektir." (SBKP Merkez Komitesi'nin 27. Parti Kongresi'ne Politik Raporu, İngilizce basım, Novosti Press, Moskova 1986, s.3)

Daha birinci paragrafta birkaç önemli fikir ya da konu var. Birincisi, hem Sovyetler Birliği'nde hem de dünya çapında "canalıcı dönemeç noktası" fikri. Tabii ki bu kısa girişte bu dönemeç noktasının içeriğinin tam anlatımı beklenemezdi. Bu konuda Rapor'un bütününden, çok doğrudan olmasa da bir sonuç çıkıyor. Bunu ileride göreceğiz.

İkincisi, bu giriş paragrafı, sorumluluk, gerçekçilik ve partinin "gerçek kapasitesi"ni vurguluyor. Vurgu partinin yapabildiklerinin sınırları ve bu sınırları kabul etmek sorumluluğundadır.

Üçüncüsü Sovyetler Birliği'nin "Sovyet sosyalist toplumunun niteliksel olarak yeni bir duruma" doğru ilerlediği fikri var. Bu fikre de ileride döneceğiz.

Girişten başka bir paragraf daha okuyalım:

"Uzun yıllardır Parti ve hükümet organlarının yaptıkları ve eylemleri, dönemin ve hayatın ihtiyaçlarının gerisinde kaldı — yalnızca objektif nedenlerden ötürü değil, ilk başta subjektif nedenlerden ötürü. Ülkenin gelişmesinin önündeki sorunlar, çözümünden daha hızla arttı. Yönetim biçimi ve metodlarının ataleti ve katılığı, çalışmamızda dinamizmin düşüşü ve bürokrasinin çoğalışı — bütün bunlar hiç de küçük zararlar vermiyordu. Durgunluk işaretleri toplumun hayatında açıktan gözükmeye başladı.

"Durum bir değişiklik gerektiriyordu, fakat merkezi organlarda ve yerel düzeyde, hiçbir şeyi değiştirmeden işleri düzeltme yolları arayan belli bir psikoloji egemen olmuştu. Ama, böyle birşey yapılamaz yoldaşlar. Bir deyim var: Bir an dur, bir mil geride kalırsın. Ortaya çıkmış olan sorunlardan kaçmamalıyız. Böyle bir tutum hem ülke, hem devlet, hem Parti için çok pahalıya patlar. Onun için bunu yüksek sesle ve açıkça söyleyelim!" (agy, s.4)

Burada ilk defa, atalet, katılık ve bürokrasinin Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizmin gelişmesini engellediği ve de bu eksikliklerin hem ülkede, hem de partide, belli bir durgunluk ve geride kalmaya yol açtıkları söyleniyor. Geride kalmanın ana nedenlerinin subjektif olduğunun da ifadesiyle beraber, bu açıklama önemli bir ilerleme oluşturuyor.

Dünyadaki dönemeç noktasıyla ilgili olarak Gorbaçov yoldaş şunu söylüyor:

"Durum yalnızca iç değil dış olaylarda da bir dönüm noktasına gelmiştir. Bugünkü dünya gelişmelerindeki değişiklikler öyle derinden gidiyor ve önemli ki, bütün faktörlerin geniş bir analizinin ve yeniden değerlendirilmesinin yapılması gerekmektedir

"Nükleer çatışmanın yarattığı durum, yeni yaşayışlar, metodlar ve farklı sosyal sistemler, devletler ve bölgeler arasında yeni ilişkiler biçimleri gerektirmektedir." (agy, s.4-5)

Buradaki kilit sözler, "yeniden değerlendirilmeler" ve "yeni yaşayışlar, metodlar ve ilişkiler biçimleri". Burada bir belirsizlik ve belki de bir çarpıtma var.

Yeni değerlendirmelere ve yeni yaşayışlara olan ihtiyaç, "nükleer çatışmanın yarattığı durum"a bağlanıyor. Ama ne nükleer çatışma, ne de onun yarattığı durum kendi içinde yeni değildir. 1945 yılından beri devam ediyor. Onun için bugün bu açıdan kendi başına yeni bir yaşayış gerektirmiyor.

Değişmiş olan, yeni olan ama burada, ne de raporun sonraki bölümlerinde yeni yaşayışlarla ilgili olarak söylenmeyen, Amerika'nın, Avrupa'ya Cruise füzeleri yerleştirerek, MX füzeleri geliştirerek ve Star Wars programını başlatarak, bu nükleer çatışmayı yeni bir düzeye getirmesi ve dolayısıyla Sovyetler'i zor durumda düşürmesidir.

Bizce Rapor'da bu açmazın açıkça söylenmemesi, Rapor'un bir sonraki bölümünde önerilen yeni yaşayışlar ve metodların ve bunların teorik çerçevesinin doğruluğunu, uygunluğunu ta baştan sorguya çekiyor.

Dahası, bu nükleer çatışmanın yarattığı durum konusundaki ilk belirsizlik, bu konuda bütün Rapor boyunca görülen tutarsızlığa, eklektikliğe yol açıyor. Bu tutarsızlık, en çarpıcı olarak, emperyalist ülkeler, özellikle de Amerika'da egemen sınıfın düşüncesinde "aklı başında" değerlendirmelerin etkisi konusunda görülebilir. Örneğin, önsözde şunu okuyoruz:

"...Kapitalist dünya hegemonyacılık ideoloji ve politikasını bırakmadı, onun yöneticileri toplumsal intikam ümitlerini henüz kaybetmediler ve üstün güç illüzyonlarıyla kendilerini oyalamaya devam ediyorlar. Ne olup bittiğinin aklı başında bir değerlendirmesi, egemen sınıfın düşüncesinde, yoğun bir önyargılar çalılığı arasından zorlukla yol alıyor." (agy, s.5)

Aynı fikir birkaç sayfa sonra, Rapor'un başka bir bölümünde yer alıyor: "Özellikle Amerika'da siyasi güçlerin arasında bir kutuplaşma" var ve "ilerici eğilimler kendi yolunu zorlukla açıyor..." (agy, s.10) Ama bundan birkaç sayfa sonra şunu okuyoruz:

"Bir toplumla uğraşılıyor ki, egemen çevreleri, dünyanın gerçeklerini ve perspektiflerini aklı başında değerlendirmeyi ya da kendilerinin ve başkalarının deneyimlerinden ciddi sonuçlar çıkarmayı reddediyorlar. Tüm bunlar, (bu toplumun — İ.S.) 'bağışıklık sistemindeki' eskimeyi, egemen güçlerin politikasında köklü değişikliklerin olasılığını düşüren ve onun pervasızlık derecesini yüksekten toplumsal bunaklığını anlatıyor." (agy, s.14)

Bunun daha çok sayıda örnekleri var ve rastladıkça onlara değineceğiz. Burada şunu belirtmek yeterlidir: Raporun uluslararası durumu ele alış büyük çoğunlukla Amerikan egemen sınıfının tutumuyla, düşüncesiyle ve bunları de-

ğiştirme çabasıyla doludur. Buna rağmen raporun çok yerinde bu tutumun değişebilme yeteneği sorguya çekiliyor.

Önsözde bundan sonraki ana fikir Marksizm-Leninizmle ilgilidir. Gorbaçov yoldaş şunu söylüyor:

"...Uzun vadeli ve temel görevleri formüle ederken merkez komite toplumsal gelişmenin gerçek bilimsel teorisi olan Marksizm-Leninizmi rehber olarak aldı...

"Bize rehberlik eden teoriyi her yerde ve tüm koşullar altında geçerli olacak çeşitli katkı şema ve formüller demetine döndürmeye yönelik her türlü çaba, kesinlikle Marksizm-Leninizmin özüne ve ruhuna ters olur. 1917 yılında Lenin, Marks ve Engels'in salt 'formül' ezberlemek ve tekrarlamakla haklı olarak alay ettiklerini yazdı. 'En iyi durumda bile bu formüller, yalnızca, her özel dönemin somut ekonomik ve politik koşullarınca zorunlu olarak değiştirilebilen genel görevlere işaret edebilir.' Bu sözler, yoldaşlar, hepimizin düşünmemiz ve üzerinde harekete geçmemiz gereken sözlerdir.

"İçinde bulunduğumuz somut ekonomik ve politik durum ve Sovyet toplumunun ve tüm dünyanın içinden geçtikleri tarihsel sürecin özel dönemi Partinin ve her bir üyesinin, kendi yaratıcılığını, yenilikler getirme ve alışılmış ama şimdiden eskimiş fikirlerin sınırlarını aşma yeteneğini göstermesini gerektiriyor." (agy, s.5-6)

Genel olarak bunda itiraz edilecek birşey yoktur. Ancak Rapor'un bütünü içinde, aşılması gereken "alışılmış ama şimdiden eskimiş olan fikirler" in Marksizm-Leninizmin ta kendisi olduğu gibi bir izlenim uyandırıyor.

Raporun çok az yerinde açık teorik genellemeler ve öneriler yapma çabası olduğu halde, çok yerinde tam ve açıkça işlenmemiş çok sayıda teorik fikir ve ipuçları var ki bunlar çeşitli pratik siyasal önerilere teorik bir çerçeve ve temel oluşturmak için kullanılıyor.

Dahası, bu teorik çerçeve ve Rapor'da sunulan politikalar, hep bilim ve tarihsel gelişmenin kuralları temeline oturmuş bir yaşayış çerçevesinde getiriliyor. Ve bu temelde, yani kendi bilimselliğine dayanarak, bu yaşayış bu politikalarından başka bir alternatifin olmadığını iddia ediyor.

I. Çağdaş dünya: ana eğilimi ve çelişkileri

Raporun birinci bölümü "Çağdaş dünya: onun ana eğilimi ve çelişkileri" başlığı altındadır. Bu bölümde Gorbaçov yoldaş Sovyetler Birliği'nin çağdaş dünyaya olan yaşayışının bilimsel ve felsefi temelini oluşturmaya çalışıyor. Bunu yaparken Gorbaçov yoldaş 3 temel fikir geliştiriyor ve onlara dayanıyor. Bölümün egemen olan bu 3 fikir şunlardır:

1. Toplumsal ilerleme
2. Çelişkiler
3. Global bütünlük ve etkileşme — bu temelde bu çelişkilerin çözülmesine olan ihtiyaç, bu çözümün olasılığı ve biçimleri.

Gelişmenin yasallıkları

Bu üç fikir Gorbaçov yoldaşın çağdaş dünyayı analizinin tuğlalarını oluşturuyor. Aynı zamanda uluslararası sorunlara belli bir yaşayışın gerekçelerini veriyor. Ama bu fikirlere gelmeden önce onlara giriş oluşturan başka bir fikir var. O da gelişmenin yasallıkları fikridir.

Gorbaçov yoldaş çağdaş dünyanın analizini şöyle başlatıyor:

"...Marksizm bu 'değişmelerin ve onların tarihsel gelişmesinin yasalarını ... ve objektif mantığını' bulmuştur...

"(...)
"Dünya gelişmeleri, Marksizm-Leninizmin temel saptamasını toplumun tarihinin şans unsurlarının bir toplamı değil... yasaların egemenliğinde ilerleyen bir süreç olduğunu kanıtlıyor... Onun çelişkileri ... toplumsal

ilerlemenin bir kaynağı ve itici gücüdür. Bu da, sömürü ve sömürücü sınıflar var olduğu sürece kaçınılmaz olan bir savaşımın koşulları altında yürüyen bir ilerlemedir." (agy, s.7-8)

İlk bakışta bu çağdaş dünyanın çözümlenmesine iyi bir başlangıç gibi geliyor. Çünkü gerçekten de, tarihsel gelişmenin yasaları ve objektif mantığı, böyle bir çözümlenmenin temelini oluşturmalıdır.

27. Kongre raporunda, ilk defa, atalet, katılık ve bürokrasinin Sovyetler'de sosyalizmin gelişmesini engellediği, bu eksikliklerin hem ülkede, hem partide belli bir durgunluk ve geride kalmaya yol açtığı belirtiliyor, sorunun ana olarak subjektif hatalardan kaynaklandığı söyleniyor. Bu önemli bir ilerlemedir.

Ama böyle bir giriş yaptıktan sonra Gorbaçov yoldaş, bu yasaların ve objektif mantığın ne olduğunu anlatmıyor. Tam tersine, bu konu burada bitiyor. Böylece bu noktadan sonra söylenecekler bu yasaları ve bu mantığı ifade edecekmiş gibi bir izlenim yaratıyor. Yani çözümlenmeye bu biçimde başlayarak Gorbaçov yoldaş, kendi değerlendirmesini ve sunduğu önerileri, hiçbir dayanak göstermeden objektif yasa düzeyine yükseltiyor.

Bu bilimsel görünen yaklaşım, aynı zamanda en bilimsel olmayan ve belirsiz formülasyonlarla beraber getiriliyor. Daha da önemlisi, bu yaklaşım, çelişkiler ve toplumsal ilerleme konularının değerlendirilmesiyle çelişiyor. Toplumsal ilerlemeden başlayalım.

Toplumsal ilerleme

Daha önce gördüğümüz gibi, toplumsal ilerleme fikri şöyle getiriliyor: Gelişmenin "çelişkileri ... toplumsal ilerlemenin kaynağı ve itici gücüdür. Bu da, sömürü ve sömürücü sınıflar var olduğu sürece kaçınılmaz olan bir savaşımın koşulları altında yürüyen bir ilerlemedir."

Söylenmesi gereken ilk şey şudur: Gorbaçov yoldaşın çelişki ve toplumsal ilerleme arasında kurduğu bağ eksik kalıyor. Çelişkilerin bir "savaşımın koşulları altında yürüyen" ilerlemenin "kaynağı ve itici gücü" olduğunu söylemek yetmiyor. Çelişki, savaş ve toplumsal ilerleme arasındaki mantıksal bağ göstermek gerekir. Toplumdaki çelişkiler kendilerini savaşta sınıf savaşında dışa vuruyor. Toplumsal ilerleme bu sınıf savaşımının bir ürünü olarak ortaya çıkıyor. Temel sınıf çelişkilerinin kendilerini dışa vurmasının en yüksek biçimi ve tek gerçek çözümlü devrimdir. Bu da aynı zamanda toplumsal ilerlemenin en yüksek biçimidir.

Gorbaçov yoldaş çelişki-sınıf savaşım-devrim-toplumsal ilerleme arasındaki ilişkiyi ve bağı atlıyor.

Böyle bir atlama, başka bir çerçeve içinde anlaşılabilir. Ama bu, komünist partisinin kongresine hem de devrim yoluyla iktidara gelmiş bir partinin kongresine sunulan rapordur. Ayrıca

Gorbaçov yoldaş bu rapora kendi bilimsel yaklaşımını ve tarihsel gelişmenin yasalarını vurgulayarak başladı.

Böylece Gorbaçov yoldaşın çağdaş dünya çözümlenmesinin ta başında, sınıf çelişkilerinin ürünü ve tek çözümü olarak devrimin yadsınması yer alıyor. Bunun için, bu temelde, Gorbaçov yoldaş, daha ileride, çelişkilerin başka bir "çözümü"nü öneriyor.

Şimdi raporun anlattığı toplumsal ilerlemenin unsurlarına teker teker bakalım. Dört, hatta beş unsur var.

1. Dünya sosyalizmi
2. "Sömürgecilğe karşı devrimler, ulusal kurtuluş hareketleri, çok sayıda ülkenin yeniden doğuşu ve onlarca ülkenin yeni ortaya çıkışı".

3. "Uluslararası komünist hareketin ve işçi sınıfı hareketinin gelişmesi ve günümüzün yeni, yığınsal demokratik hareketinin savaşa ve nükleer silahlara karşı olan hareket dahil, büyümesi".

4. Bilimsel-teknolojik devrim.
Bunların hepsi gerçekten de toplumsal ilerlemenin unsurları olabilir. Ama böyle bir raporda böyle bir sıralama bilimsel olmaktan uzaktır. İşçi sınıfı neredeyse hiç sıralanmayacakmış. Öte yandan, toplumsal siyasal olgularla, toplumsal ekonomik olgular aynı sıralamaya katılmış.

Açık ki toplumsal ilerlemenin unsurlarının bu anlatımı belli bir siyasal amaca hizmet ediyor. O da raporun başka bir bölümünde sözü edilen, SBKP'nin komünist olmayan hareketler, örgütler ve hükümetlerle ilişkilerinin gelişmesidir. Amaç, bütün bunların ortak bir ana isteği olduğunu göstermektir. O da toplumsal ilerlemeyi korumak ve geliştirmektir. İşçinin Sesi'nin dört yıl önce şu dediği bugün de geçerlidir.

"Ne var ki bu kavram, gerek dünyada gerekse Türkiye'de oportünistlerin elinde, dünya devrimini oportünistçe yorumlamanın, devrimci hareketi sosyal demokrasinin kuyruğuna takmanın belgilemiş simgesi durumuna getirilmiştir." (İşçinin Sesi, s.190-191)

Burada da bitmiyor. İleride göreceğimiz gibi, toplumsal ilerlemenin birlikte korunması ve geliştirilmesi için potansiyel adaylar, batı yönetici sınıfının "aklı başında" kesimlerini de kapsıyor.

Toplumsal ilerlemenin birinci unsuru dünya sosyalizmidir. Burada, hem yeni toplumsal sistem haklı olarak övülüyor, hem de onun yaşadığı hatalardan ve subjektivist sapmalardan söz ediliyor. Ama burada devrim kavramını özel olarak geri çeken bir ifade var. Rapora göre dünya sosyalizmi çeşitli ülkelerde çeşitli biçimlerde "filizlenmiş". Bu sosyalizmin devrimci doğuşunun üstünü kapatmaktadır.

İkinci unsur, "sömürgecilğe karşı devrimler, ulusal kurtuluş hareketleri, çok sayıda ülkenin yeni doğuşu ve onlarca ülkenin yeni ortaya çıkışı".

Bu uzun formülasyon 26. Kongre raporunda yer alan ve Yürükoğlu yoldaşın Yaşayan Sosyalizm kitabında eleştirilen "yeni özgür ülkeler" in yerini alıyor. Bu uzun formülasyonun yanı sıra, bu kategorideki ülkelerin listesinin ya da birkaç örneğinin bile olmaması, şu izlenimi yaratıyor ki, artık böyle genel bir formülasyonun geçerliliğini yitirmiş olduğu anlaşılmalıdır ama açıkça söylenmek istenmiyor. Rapor'un ilerideki bir bölümünde, kapitalist dünyada "yeni kuvvet merkezleri" nin çıkma olasılığından söz edilmesi de bu izlenimi pekiştiriyor.

Ama Rapor'un hiçbir yerinde bu kategorideki ülkelerin arasında gelişme düzeyi açısından büyük farklar olduğu söylenmiyor. Ne de bu durumun dünya barışı ve dünya komünist hareketi için yarattığı sorunlara değiniliyor. Tam tersine, bu konuya değinen paragrafta şunu okuyoruz:

"Bu ülkeler, siyasal bağımsızlık kazandıktan sonra gerilik, yoksulluk ve bazen aşırı yokluğu aşmak için çabalyorlar." (agy, s.9)

Sanki bu ülkelerin başka hiçbir çaba ya da amaçları yok!

Dünya komünist hareketine gelince — ki bundan Rapor'da yalnızca iki kere söz ediliyor — burada tek bir cümlede demokratik hareketle birlikte ele alınıyor. Bu nedenle bu "unsur" gerçekte iki unsur sayılabilir. Bu paragrafta Amerika'daki siyasal durumla ilgili şöyle ilginç bir saptama da var:

"(Toplumsal ilerleme — İ.S.) kapitalist dünyadaki, özellikle emperyalizmin merkezi olan ABD'deki siyasal güçlerin kutuplaşmasında da görülüyor. Burada ilerici eğilimler kendi yolunu zorlukla açıyor..." (agy, s.9-10)

ABD'deki bu kutuplaşma fikrinin neyi kastettiği ve bu ilerici unsurların ne olduğu pek belli değil.

Toplumsal ilerlemenin dördüncü (ya da beşinci) unsuru bilimsel ve teknolojik devrimdir. Burada Gorbaçov yoldaş bazı ilginç noktalar getiriyor. Bir kez, sömürücü toplumda ilerlemenin çelişkili karakterini anlatıyor. Ondan sonra şunu söylüyor:

"İnsanlığın ilerlemesi bilimsel ve teknolojik devrimle de doğrudan bağlıdır. Bu yavaş bir şekilde ve giderek olgunlaştı ve ondan sonra, yüzyılın son çeyreğinde insanın maddi ve ruhsal olanaklarında dev bir artışı başlattı. Bunların ikili bir doğası var. İnsanlığın üretici güçlerinde niteliksel bir sıçrama vardır. Ama aynı zamanda, yıkıcı güçlerinde, askeri alanda, tarihte ilk kez insana yeryüzündeki tüm hayatı yok edecek fiziki kapasite veren, niteliksel bir sıçrama vardır." (agy, s.10-11)

Burada yine girişte gördüğümüz çarpıtma var. İnsanlar dünyada tüm hayatı yok etme olasılığını ilk defa yüzyılın en son çeyreğinde elde etmediler. O olasılık yüzyılın ikinci yarısı boyunca da vardı. Burada hem nükleer tehlikenin yükseldiği yönünde bir saptama var, ama aynı zamanda bu yükselişin kaynağını ve karakterini belirtmekte isteksizlik de var.

Bilimsel ve teknolojik devrim çerçevesi içinde başka bir ilginç nokta militarizmle ilgilidir: "Militarizm büyük ölçüde silahlanma yarışından besleniyor ve giderek iktidarın politik kaldırmaçlarına egemen olmaya çalışıyor." (agy, s.11) Militarizmin politikaya ve politikacılara egemen olma tehlikesinden raporun birkaç yerinde söz ediliyor.

Gorbaçov yoldaş bilimsel ve teknolojik devrimin, sosyalist toplum içinde sorunlar yarattığını söylüyor ve şöyle diyor:

"Modern bilim ve teknolojiyi halkın hizmetine koymak için sosyalizm, ihtiyacı olan herşeye sahiptir. Ama bilimsel-teknolojik devrimin sosyalist toplum için hiç sorun yaratmadığını düşünmek yanlış olurdu. Deneyim gösteriyor ki onun ilerlemesi, toplumsal ilişkilerin iyileşmesini, zihniyette bir değişikliği, yeni bir psikolojinin biçimlendirilmesini ve dinamizmi bir hayat biçimi ve kuralı olarak kabullenmeyi içeriyor. O, egemen olan yönetim biçimlerinin sürekli bir yeniden değerlendirilmesini ve hizaya sokulmasını ısrarla gerektiriyor. Başka bir deyişle, bilimsel-teknolojik devrim yalnızca ufuklar açmıyor, aynı zamanda ülkelerin iç hayatının ve uluslararası ilişkilerin bütün örgütlenmesinden daha yüksek istemlerde bulunuyor." (agy, s.11)

Burada söylenmek istenen şu ki, Sovyetler Birliği bilimsel ve teknolojik devrimin, özellikle yüzyılın son çeyreğinde gerçekleştirilen dev büyümenin gerisinde kalmıştır.

Aynı zamanda burada Gorbaçov yoldaş, bilimsel ve teknolojik devrimin, yalnızca askersel olarak değil, genel olarak uluslararası ilişkilerin örgütlenmesinin önüne daha yüksek istekler getirdiğini söylüyor.

Burada önemli ama tüm rapor boyunca gölgelenmiş olan bir sorun var. Bu daha yüksek istekleri hangi faktör getiriyor? Yani hangi faktör, dünya gelişmelerinin yeni bir değerlendirmesini ve

uluslararası ilişkilerde yeni yaklaşım ve yeni biçimler istiyor? Bilimsel ve teknolojik devrimin kendisi mi, yoksa Sovyetler Birliği'nin geride kalması mı? Buna daha ileride döneceğiz.

Çelişkiler

Toplumsal ilerlemeyi ele aldıktan sonra Gorbaçov yoldaş bu dönemin "belki de tarihin en ürkütücü dönemi olduğu düşüncesini getiren tehlikeler ve çelişkiler"e değiniyor. (agy, s.12)

Burada önemli bir kayma oluyor. Birkaç sayfa önce "toplumsal ilerlemenin kaynağı ve itici gücü"nü oluşturan çelişkiler, şimdi tehlikelerdir. Aynı çelişkiler, bu bölümün sonuna doğru ise "uluslararası hayatın acil, siyasal anlaşmalar ve işbirliği ile çözülmesi gereken sorunlar" oluyor.

Gorbaçov yoldaş çelişkileri 4 guruba ayırıyor.

1. Birinci ve en önemli gurup "iki sistemin ülkeleri arasındaki ilişkilerle, iki formasyonla ilgilidir." (agy, s.12)

2. İkinci gurup kapitalist dünyanın kendi iç çelişkileridir.

3. Emperyalizm ve gelişen ülkeler ve halklar arasındaki çelişkiler.

4. Global çapta ve medeniyetin varoluşunun temellerini etkileyen çelişkiler.

Şimdi her guruba ayrı ayrı bakalım.

1. İki sistemin ülkeleri arasındaki ilişkiler

Burada ilk söylenmesi gereken şey, eski geleneksel formülasyonun yerine yeni bir formülasyonun gelmesidir.

Eski formülasyon şöyleydi:

"Çağın ana çelişkisi olan, sosyalizm ve kapitalizm arasında dünya çapındaki çelişki".

Şimdiki formülasyon ise şöyledir:

"İnsanlığın geleceği açısından birinci ve en önemli gurup çelişki, iki sistemin ülkeleri arasındaki ilişkilerle, iki formasyonla bağlıdır. Bu çelişkilerin uzun bir tarihi vardır. Rusya'da Büyük Ekim Devrimi'nden ve dünyanın toplumsal-sınıf ilkesi temelinde bölünmesinden beri, hem günlük gelişmelerin değerlendirilmesine, hem de dünyanın toplumsal ufkuna ilişkin olarak temel farklılıklar doğmuştur." (agy, s.12)

Yani iki üretim biçimi, iki sistem arasındaki çelişkiden bu iki sistemin ülkeleri arasında, "çağdaş gelişmeler ve dünyanın toplumsal ufku" konularında temel farklılıkların olmasına geldik. Bu önemli bir vurgu farkıdır. İki üretim biçimi arasındaki çelişki devrimsiz çözümlenemezken, önemli konularda da olsa görüş farkları çözülebilir.

Bu bölümde bir başka önemli formülasyon da şudur:

"...Emperyalizmin doğasında olan nedenler ve sosyo-ekonomik özü, onu, iki sistem arasındaki rekabeti, askeri karşılaşma diline çevirmeye itiyor. Sosyal doğası yüzünden emperyalizm durmadan saldırgan, sertüvenci politika doğuruyor." (agy, s.12)

Saldırganlığın emperyalizmin özünden kaynaklandığını söyleyen bu doğru anlayış, aynı cümlede "politika" sözcüğüyle gölgeleniyor. Zira "politika" sözcüğü emperyalizmin saldırgan ve saldırgan olmayan politikalar arasında seçeneğe yapabildiği fikrini barındırıyor. Bu da Lenin'in *Emperyalizm* kitabında açıkça eleştirdiği bir sözcük ve yaklaşımıdır.

Bu bölümde Gorbaçov yoldaş, sürekli, saldırganlık ve savaşın emperyalizmin doğasının kaçınılmaz ürünü olduğu anlayışıyla, bunların emperyalizmin kötü siyasal yöneticilerinin seçtiği bir politika olduğu anlayışı arasında gidip geliyor.

Yukarıdaki alıntıda öncelik birinci anlayışa verilirken, dört paragraf sonra öncelik ikinci anlayışa veriliyor:

"Tam bir çekişme ve askersel çatışma siyasetinin hiç geleceği yoktur. Geçmişe kaçmak, geleceğin getireceği sorunlara yanıt değildir. Bu, daha çok ümitsiz bir harekettir, ancak ümitsiz olması gidişatı daha az tehlikeli yapmaz. Washington, yaptıklarıyla, bunu ne zaman ve ne dereceye kadar anladığını gösterecek. Biz, kendi adımıza, uluslararası durumu radikal olarak düzeltmek için elimizden geleni yapmaya hazırız." (agy, s.13)

Yani hem emperyalizm politikasını değiştirebilir, hem de Sovyetler buna yardımcı olacak.

Burada iki şey birbirine karıştırılıyor. Bir yandan emperyalizmin çekişme, askersel çatışma yoluna başvurması tarihin gelişmesini durduramaz, bu anlamda onun geleceği yoktur deniyor. Bu doğrudur. Ama öte yandan bu, emperyalizmin durumu anlamasıyla, ya da Sovyetler'in yardımcı olmasıyla değil, dünyada devrimci savaşın dayatmasıyla gerçekleşebilir. Rapor'da böyle bir anlayış ise yoktur!

Bu bölümde devrime ilişkin geçen tek fikir, devrim ihracına karşı çıkmaktır:

"Tarihin gidişatını zorla durdurmaya, geçmişte neyi varsa onu geri kazanmaya çalışan emperyalizmden farklı olarak, sosyalizm, hiçbir zaman, kendi özgür iradesiyle, geleceğini uluslararası sorunların herhangi bir askeri çözümüne bağlamamıştır. Bunu, ta Büyük Ekim Devrimi'nin zaferinden sonra Partimiz'de geçen ilk büyük tartışma göstermiştir. O tartışma sırasında, hatırlayacağınız gibi 'Sol Komünistler'in ve Troçkistlerin, sosyalizmi başka ülkelere taşıyacağını iddia ettikleri 'devrimci savaş' teorisi kesin bir biçimde reddedilmişti. Bu konum, Lenin'in 1918'de vurguladığı gibi 'Marksizm tamamen ters düşerdi, zira Marksizm, devrimleri doğuran sınıf zıtlıklarının keskinliğinin artmasıyla gelişen devrimleri 'itmeye' her zaman karşı olmuştur.' Bugün de kesin olarak inanıyoruz ki, devrimleri dışarıdan harekete geçirmek ve hele ki askersel yollardan bunu yapmak boşunadır ve kabul edilemez." (agy, s.12-13)

27. Kongre raporunda belirtildiği gibi nükleer savaş tehlikesi her geçen gün yükselmektedir. Ancak, bu yükselişin kaynağını ve karakterini doğru, tam ve açık olarak ortaya koymak gerekirdi. Sonra, iki uzlaşmaz sistemin varlığı koşullarında silahsızlanma istemini yükseltirken, devrimleri destekleme, dünya devrimini ilerletme görevi gölgede bırakılmamalıydı.

Bir kez burada Gorbaçov yoldaş 26. Kongre raporunda getirilen bir görüşü izliyor. O raporda Brejnev yoldaş şunu söylemişti: "Biz devrim ihracına karşıyız ama aynı zamanda karşı-devrimin de ihracına karşıyız." Gorbaçov yoldaş karşı-devrime itirazı dışarıda bıraktı. Bu buna karşı olmadığından değil ama Sovyetler'in kendini bu tür konulara

karşı çıkamayacak denli güçsüz hissetmesindedir.

İkincisi, devrimci savaş konusunda getirilen görüşü, Gorbaçov yoldaşın sözünü ettiği, Lenin'in 66 yıl önce getirdiği görüşle karşılaştırmakta yarar vardır.

O özel anda (1918'de) Sovyetler'in neden devrimci bir savaşa katılmayacağını, neden bunun olanaksız olduğunu somut olarak anlattıktan sonra Lenin şöyle devam ediyor: "Kuşkusuz, bu yol ağzında bile devrimci savaşa hazırlanmalıyız." "Bu yol ağzında gerçekten devrimci bir savaş, sosyalist bir cumhuriyetin burjuvaziye devirmek amacıyla — sosyalist ordunun net olarak tanımladığı ve tam olarak onayladığı bir amaçla — yürüttüğü bir savaş olurdu." (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İngilizce basım, c.26, s.446-447)

Böylece Lenin, devrimci savaş fikrini hiç de genel olarak reddetmedi. Özel bir anda özel bir devrimci savaşı reddetti: "...Şimdi, hemen bir devrimci savaş yürütmek olanaklı mıdır, değil midir sorusu, tamamen maddi koşulların buna elverişli elvermediği ve başlamış olan sosyalist devrimin çıkarları açısından kararlaştırılmalıdır... Şu anda açıktır ki biz bu amacı koyamayız." (Lenin, agy.) (abç)

Bundan sonra gelen bir paragrafta Gorbaçov yoldaş Sovyetler ile Amerika arasındaki ilişkilerin gelişmesini ele alıyor. Bu sefer vurgu yine değişiyor:

"... Giderek daha açıklık kazanmaktadır ki, savaş yolu, ne uluslararası planda ne de içeride mantıklı sonuçlar getiremez. Dünyanın gelişmesindeki perspektiflere yönelik, karşıt yaşamların çatışması ve savaşımı, özellikle karmaşık bir karakter kazandı.

"Öyle gözüküyor ki, gelecek yıllarda savaşım, barış koruyabilen politikanın içeriği etrafında yoğunlaşacak. Bu zor ve çok yönlü bir savaşım olacak. Çünkü öyle bir toplumla uğraşıyoruz ki egemen çevreleri, dünyanın gerçeklerini ve perspektiflerini akl başında değerlendirmeyi veya kendilerinin ve başkalarının deneyimlerinden ciddi sonuçlar çıkarmayı reddediyorlar. Tüm bunlar, (bu topluma — İ.S.)... egemen güçlerinin politikasında köklü değişikliklerin olasılığını düşüren ve onun pervasızlık derecesini yükselten toplumsal bunaklığı anlatıyor.

"Bu nedenle, şimdiki durumda, sosyalist ülkelerle kapitalist ülkelerin, Sovyetler Birliği ile ABD arasındaki ilişkilerin geleceği hakkında kehanette bulunmak, hiç de kolay birşey değil. Burada belirleyici unsurlar şunlar olacak: Dünya sahnesindeki güçlerin karşılıklı ilişkisi, barış potansiyelinin büyümesi ve aktifliği ve onun nükleer savaş tehlikesini etkili bir şekilde geri itme yeteneği. Çok şey de durumu değerlendirirken Batı egemen çevrelerinin göstereceği gerçekçiliğe dayanıyor." (agy, s.14)

Sovyet-Amerikan ilişkilerinin perspektifini etkileyebilecek başka ülkelerde devrim gibi herhangi bir dış etken yoktur bu formülasyonda. "Dünya çapında güçlerin karşılıklı ilişkisi" çok genel ve belirsiz bir formülasyon. Ama bununla genel olarak, Sovyetler Birliği'nin askersel ve diplomatik gücü kastediliyor. Onun dışında tek bir belirleyici unsur var, o da barış hareketi.

2. Kapitalist dünyanın kendi iç çelişkileri

Gorbaçov yoldaş kapitalist dünyanın 6 tane iç çelişkisini sıralıyor: Kapitalizmin genel krizi, emek-sermaye çelişkileri, emperyalistler arası çelişkiler, uluslararası tekelsel sermayenin güçlenmesi, uluslararası şirketlerle toplumun ulusal devlet biçimindeki politik örgütlenmesi arasındaki çelişkiler, bugünkü emperyalizmin üç ana merkezi arasındaki ilişkiler. Biz bu çelişkilerin yalnızca bazılarının bazı yönlerini ele alacağız.

İlk olarak kapitalizmin genel krizi geliyor. Burada bir ilginç nokta var. O da şöyle: Kapitalizmin genel krizinin bu

aşaması emperyalizme "somut ekonomik, askersel, siyasal ve diğer konularını korumaya ve hatta bazı alanlarda toplumsal intikam, daha önce kaybettiklerini geri alma olasılığına alan bırakıyor". (agy, s.15)

Bu, bir yanıyla bu raporda daha önce söylenen başka bir sözle çelişiyor: "Süreklilik olarak toplumsal ilişkileri geliştirerek ... sosyalizm, savaş ve militarizmin ideoloji ve politikasına, gerici ve zora, insandışılığın tüm biçimlerine karşı giderek daha güvenilir bir engel kuruyor." (agy, s.9)

Başka bir yönüyle bu sözler, sanki komünist kamuoyunu, bazı kazanımları yitirmeye hazırlama çabası yansıtıyor.

Kapitalist dünyanın ikinci iç çelişkisi emek ve sermaye arasındaki çelişkidir. Bununla ilgili olarak rapor 1970'lerin ortasından beri sermayenin emekçi halka yönelik bir saldırı içinde olduğunu söylüyor ve şöyle devam ediyor:

"Emperyalizmin egemen çevreleri, kuşkusuz farkındalar ki, böyle bir durum, sosyal patlamalarla ve siyasal dengesizliklerle yüküldür. Fakat bu, onların siyasetini daha çok düşünceli kılıyor. Tersine, egemen sınıfın en uzlaşmaz gerici gurupları, daha çok son yıllarda öne çıktı." (agy, s.16)

Burada kullanılan dil dünyanın askersel tehlikelerle yüklü sıcak noktalarına ilişkin kullanılan dilin aynısı! Sanki emperyalist ülkelerdeki savaşları ve patlamaları da söndürmek gerekiyor! Yukarıdaki sözler sosyal demokratların sosyal patlama "tehlikesine" karşı ettikleri sözleri çağırıyor.

Başka bir nokta: Emek ve sermaye arasındaki temel çelişkinin gelişmesi "emekçi halkın kendi hakları için yürüttüğü savaşım" ile belirlenecek. Sınıf savaşı değil, haklar için savaşım.

Son olarak şöyle ilginç bir uyarı var:

"... Bazı kapitalist ülkelerde tümüyle iç durumun, siyasetin sağa doğru köklü olarak biraz daha kaymasının uluslararası ilişkilere ciddi bir tehlike oluşturacağını belirtmek gerekir. Böyle bir gelişmenin sonuçlarını önceden kestirmek zordur ve bunların tehlikesini küçümsememeliyiz." (agy, s.16-17)

3. Emperyalizm ile gelişen ülkeler ve halklar arasındaki çelişkiler

Bu bölümde ilk göze çarpan, "gelişen ülkeler" teriminin kullanılmasıdır. Daha önce söylediğimiz gibi 26. Kongre Raporu'nda bunun yerine "yeni özgür ülkeler" kavramı girmişti.

Kullanılan terim ne olursa olsun 27. Kongre Raporu, bu kategorideki ülkelerin sosyo-ekonomik karakterinin, gelişmesinin ve bu ülkeler arasında gelişme düzeyi açısından olan farklılıkların üstünü kapatıyor. Bu ülkelerdeki durumu şöyle ifade ediyor:

"İnsanlığın çoğunluğunu kapsayan ulusların hayatında yavaş, çetin, ama geri çevrilemez bir sosyo-ekonomik değişimler süreci ilerliyor. Az sayıda olmayan temel değişimler getirilmiş olan bu süreç, bir takım zorluklarla da karşı karşıya geldi." (agy, s.19)

Aşağıdaki paragraf bu zorlukların dış karışmalarından kaynaklandığını belirtiyor. Bu çerçevede içinde Rapor borç krizini ele alıyor.

"Borçlar sorununu alın. Gelişmiş ülkelerden her yıl yüklenip taşınan kârlarla birlikte birikmiş borçların bir tek anlamı var: Bu ülkelerin gelişme perspektifleri küçülmüştür ve şu andaki derin sosyo-ekonomik ve öteki sorunların daha da kötüleşmesi kaçınılmazdır.

"Varolan koşullarda, bu ülkeler tabii ki borçlarını geri ödemeyeceklerdir. Ve eğer adil bir çözüm bulunmazsa, durum, uluslar-

arası arenada ciddi sosyo-ekonomik ve siyasal sonuçlarla yüklü olacaktır. Emperyalist çevrelerin burada yatan tehlikeye kör olduğunu söylemek yanlış olur. Fakat onların tüm ilgisi bir tek şeye iniyor. O da, gelişen ülkelerin halklarının sömürsü ve süper sömürsüsüyle, zenginliklerini artırma sistemini nasıl kurtaracaklarıdır.

Raporda, kapitalist dünyada 1970'lerin ortalarından beri durumun "sosyal patlamalar ve siyasal dengesizliklerle yüklü" bulunduğu belirtiliyor. Bu durumun egemen sınıfları daha düşünceli bir siyaset izlemeye itecek yerde en uzlaşmaz gerici gurupların öne çıktığı söyleniyor. Bu sözler, sosyal demokratların sosyal patlama "tehlikesine" karşı ettikleri sözleri çağırıyor.

"Şu öteki şey de kesindir: Bu ülkelerin trilyonlara ulaşmış borcuyla, son on yılda ABD askeri harcamalarının trilyonları aşmış büyümesi arasında reddedilmez bir neden sonuç ilişkisi vardır. Gelişmekte olan ülkelerden her yıl pompalanan 200 küsur milyar dolar ve ABD askeri bütçesinin pratikte bununla aynı olması bir rastlantı değildir. Bu nedenle militarizmin, yeni sömürgeci süper sömürü sistemini korumada ve sıkılaştırmada doğrudan çıkarı vardır.

"Kapitalizmin çelişkilerinin keskinleşmesi ve egemenlik alanının küçülmesiyle, açıktır ki yeni sömürgecilik, tekeli sermayeye, sosyal manevra, önde gelen burjuva devletlerinde sosyal gerginliği azaltma ve çalışan halkın bazı kesimlerini rüşvetle satın alma olanağı sağlama yolunun giderek artan önemde bir kaynağı oluyor. Gerçekten de olağanüstü bir kaynaktır. Zira ileri kapitalist ülkelerde bir işçinin saat ücreti, Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde günlük kazançtan bazen birçok kat daha fazladır.

"Bütün bunlar ilelebet süremez. Ama tabii, bir mucize de beklenemez. Bu durum kendi kendine düzelecek değildir. ABD'nin statükoyu sürdürmek, tekellerin ve askersel-endüstriyel kompleksin çıkarlarını korumak ve yeni özgür ülkelerde herhangi bir ilerici değişimin daha olmasını önlemek için bel bağladığı askersel güç, yalnızca durumu karmaşıktır ve yeni çelişkiler yaratır. Para torbaları barut fiçilerine dönmek zorundadır. Er ya da geç, bu alanda da, kapitalizmin, bir yanda zor politikası ve utanmazca yağma ile, öte yanda eşit bir temelde işbirliği için olanaklar arasında seçim yapması gerekecek. Çözümlerin radikal olması, gelişmekte olan ülkeler halklarının çıkarına olması gerekiyor." (agy, s.21-22)

Burada söylenecek o kadar şey var ki nereden başlayacağımıza karar vermek zor. Ama bunları söyleyebiliriz:

1. Doğru olarak, Rapor, bu ülkelerdeki "üzücü durum", Asya, Afrika ve Latin Amerika'da ortaya çıkan çoğu çatışmanın kaynağını oluşturuyor, diyor. Ama bunu, borç kriziyle birlikte, çok endişelendiren ve korkutucu bir sorun

olarak gösteriyor. Adil çözüm bulunmazsa sorun patlayacak diyor. Vurgu bu sorunun patlamasını engellemektir! Emperyalist egemen çevrelerden farklı olarak Sovyetler bu tehlikeye "kör değil". Açıkça söylenmiyor ama belli ki tehlike bu ülkelerde devrim anlamına geliyor!

2. Borçların rolü ve borç krizinin karakteri konusunda çok yanlış bir yaklaşım var. Borçların kendisi borçlu ülkeden çıkartılan parayı doğrudan temsil etmiyor. Tam tersine, o ülkeye para, yani sermaye borç yoluyla ithal ediliyor. Dahası bu borçların Amerikan askersel harcamalarıyla da doğrudan bir bağı yok. Nasıl olur ki ödenmeyen ve ödenmeyecek borçlar Amerikan askersel harcamalarına katkıda bulunsun? Tabii, dolaylı bir ilişki var. Ama bu ilişki borçlu ülkelerin emperyalist ülkeler tarafından genel olarak sömürülmesinden kaynaklanıyor. Yani şu anlamda: Bu sömürü emperyalist ülkeleri zenginleştiriyor ve dolayısıyla onların her alanda harcayabildiği parayı artırıyor.

Raporda getirilen görüş sadece kulağa hoş geliyor ve şöyle bir avantaj sağlıyor: Sovyetler aynı anda ve aynı konuda, hem Batıdaki barış hareketine hem de borçlu olan ülkelere seslenmiş oluyor. Bu ciddi çözümleme değil, boş propagandadır.

3. İlginç bir nokta. Bu arada Gorbaçov yoldaş emperyalist sömürünün emperyalist ülkelerdeki toplumsal sonuçlarını dile getiriyor. Tekelci sermayeye toplumsal manevra yapma, önde gelen burjuva devletlerde toplumsal gerginliği azaltma ve emekçi halkın bazı bölümlerine rüşvet verme olanaklarını sağlıyor diyor.

Bu durumun o ülkelerin komünist partilerindeki oportünizmle bağlanması her halde beklenemezdi.

4. Borç krizinin çözümü konusunda Gorbaçov yoldaşın yaklaşımını Lenin'le karşılaştırmakta yarar var.

Tam 66 yıl önce, Lenin, Komüntern'in 2. Kongre'sinde yaptığı konuşmada, daha önce ortaya çıkan bir borç krizine çok farklı bir tutum göstermişti. Avrupa devletlerinin Amerika'ya olan borçlarının 1914-1920 yıllarında korkunç arttığını ve o ülkelerde yükselen enflasyonu ve açlığı anlattıktan sonra Lenin şöyle diyordu:

"Bu olgu gösteriyor ki dünya kapitalist ekonomisinin 'mekanizmaları' dağılıyor. Kapitalizm altında hammadde elde etmenin ve meta satmanın dayandığı ticaret ilişkileri süremiyor, çeşitli ülkelerin bir ülkenin emrinde olması temelinde yürüyemiyor. Nedeni de paranın değerindeki değişimdir. Mallarını satamazsa ve hammadde alamazsa hiçbir zengin ülke varolamaz ve ticaret yapamaz.

"(...)

"Eğer bir yandan, yığınların ekonomik durum dayanılmaz olmuşsa ve öte yandan, Keynes'in anlattığı çözülme başlamışsa ve büyüyorsa... o zaman dünya devriminin iki koşulu olgunlaşıyor demektir." (Lenin, agy, c.31, S.455-457)

Nerede Lenin'in tutumu, nerede Rapor'daki tutum!

5. Lenin'in deindiği 1920'lerdeki borç krizi ve dünya kapitalist ekonomisinin mekanizmalarının bozulması, Avrupa'da faşizmin yükselişini, II. Dünya Savaşı'nın patlamasını ve Hitler'in Sovyetler'i işgalini getirdi. O yıllarda hiçbir ülke Sovyetler Birliği kadar çile çekmedi. Sovyetler o yılların cefasının, çilesinin hâlâ izlerini taşıyor.

Ölçeği 1920'lerle kıyaslanmayacak kadar büyük olan bugünkü krize Sovyetler'in tepkisi, çok açık ki, bugünkü krizin Sovyetler'in başına daha da kötü belalar getireceği korkusundan kaynaklanıyor. Bu anlaşılabilir ve kuşkusuz Sovyetler Birliği kendini fırtınadan korumak için elinden geleni yapmalıdır. Ancak Sovyetler'in kendini korumak için seçtiği yolun ne derece verimli olduğu kuşkuludur.

Bugünkü dünyanın çelişkilerini ele alırken, ikide bir gelişmenin yasallıkla-

rından söz ettiği halde, Gorbaçov yoldaş, krizlerin, savaşların ve devrimlerin, kapitalizmin doğası ve gelişme yasaları gereği onun zorunlu sonuçları olduğuna hiç değinmiyor. Borç krizi de böyle ele alınıyor. Şöyle deniyor:

"Er ya da geç bu alanda da kapitalizmin bir yanda zor politikası ve utanmazca yağma ile, öte yanda eşit bir temelde işbirliği için olanaklar arasında seçim yapması gerekecek. Çözümlerin radikal olması, gelişmekte olan ülkeler halklarının çıkarına olması gerekir." (agy, s.21-22)

Bir kez, bu sözler, kapitalizmin, kriz döneminde, köşeye sıkıştığında böyle bir seçim yapabileceği gibi bilimsel olmayan bir varsayım yapmak anlamına gelir. Sonra, 'kapitalizm' dediğinde Gorbaçov yoldaş genel olarak batı emperyalizmini, özel olarak da ABD'yi kastediyor. Böylece, borçlu ülkeler kapitalizminin güdülerini, çelişkilerini, krizlerini ve hırslarını hiç dikkate almamış oluyor. Üçüncüsü, "halkların çıkarına çözümler"den söz ederken Gorbaçov yoldaş, böyle çözümleri bu halklardan başka birilerinin bulup uygulamasını kastediyor. Son olarak da, çözüm bulmak ve borç krizinin kötü sonuçlarını önlemek için işbirliğini gerekli gördüğü için aynı zamanda olanaklı da görüyor. Bu da bilimsel değildir.

Tüm bu bilimsel olmayan varsayımlar ve bunlara dayalı herhangi bir politika, borç krizine ya da başka tehlikelere karşı Sovyetler Birliği için hiçbir savunma sağlamaz.

4. Global çapta çelişkiler

Bu bizi raporun bu bölümünün ele aldığı son çelişkiler gurubuna getiriyor: Global çapta çelişkiler. Burada çevre kirliliğine, doğal maddelerin tükenmesine ve kültürün korunmasına özel önem veriliyor. Rapor şöyle söylüyor:

"Tüm insanlığı etkileyen evrensel sorunlar bir ya da birkaç gurup devlet tarafından çözümlenemez. Bu, dünya çapında bir işbirliği, ülkelerin çoğunluğunun yakın ve yapıcı eylem birliğini gerektirir. Bu işbirliği, tam eşit haklar üstüne ve her devletin bağımsızlığına saygı gösterilerek olmalıdır. Bu, kabul edilmiş kararlara ve uluslararası hukuk standartlarına içtenlikle uyma temeli üstüne oturtulmalıdır. Yaşadığımız dönemin ana istemi budur." (agy, s.22)

Bu tür konularda Gorbaçov yoldaşın uluslararası çapta işbirliği önermesinin anlamı ve yeri var. Çünkü bu sorunlar ulusal sınırların dışına taşıyor. Ancak kültürün korunması konusunda getirilen görüşle ilgili olarak aynı şeyi söyleyemeyiz. Bir paragrafta Rapor şöyle diyor:

"Hayatın kendisi, kültürü güvenceye alma, onu burjuva çürümesinden ve serseriliğinden koruma sorununu çözüyor. Bu en önemli dünya çapında görevlerden biridir. Emperyalizmin kültür alanında bugünkü uygulamalarının uzun erimli psikolojik ve moral sonuçlarını ihmal edemeyiz. Doludizgin ticarilik saldırısı ve güce tapma, ırkçılığın, düzeyiz güdülerin propagandası, suç dünyasının ve toplumun 'alt derinlikleri'nin yöntemleri ile kültürün fakirleşmesi insanlık tarafından reddedilmelidir ve mutlaka reddedilecektir." (agy, s.22-23)

Bu sorun herhalde yalnızca sosyalist ülkeler arası ilişkiler çerçevesi içinde getirilebilecek bir sorundur. Zira gelişmiş ya da gelişmemiş, kapitalist ülkelerin, kültürü burjuva çürümesinden ve serseriliğinden korumak için işbirliğine nasıl girebileceklerini anlamak çok güçtür.

Bunun da ötesinde, faşizmin, ırkçılığın, güce tapmanın vb. propagandasını sınırlama ihtiyacı bir yana, kültürü burjuva çürümeye karşı korumanın tek gerçek yolu sosyalist kültürü geliştirmektir. Kısıtlamalar, sansür vb. yalnızca çok sınırlı bir rol oynayabilir.